

KONTROLA SLUŽBI DRŽAVNE BEZBEDNOSTI OD SREDINE 1966. DO POČETKA 1975. GODINE

REZIME: Sredinom 1966. godine održan je Brionski plenum, koji je nekoliko meseci ranije u tajnosti brižljivo planiran i pripreman. Njegove odluke imaće presudni značaj i dalekosežne posledice za kasniju sudbinu tadašnje Jugoslavije. Taj događaj ubrzao je proces decentralizacije državne vlasti, pa samim tim, na osnovu novog koncepta, potpuno drugačiju organizaciju, ulogu i nadležnosti tek formirane Službe državne bezbednosti. U ovom radu, na osnovu originalnih i do sada neobjavljenih izvora saznanja, pokušalo se u najkraćim crtama, ali na jezgrovit način, pokazati i objasniti, kako su od jula 1966. pa sve do početka 1975. godine, kada je na osnovu Zakona o saveznim savetima konstituisan Savezni savet za zaštitu ustavnog poretka, funkcionisala uspostavljena kontrolna tela i organi. Njihov glavni zadatak bio je da prate, kontrolišu, usmeravaju i uskladjuju aktivnosti izuzetno složenog bezbednosno-obaveštajnog sistema SFRJ.

Ključne reči: *Brionski plenum, službe bezbednosti, zakonitost u radu, Predsedništvo SFRJ, kontrola*

* Doktor političkih nauka, docent, Akademija za nacionalnu bezbednost, Beograd,
e-mail: lazicr@orion.rs

1. Uvodna razmatranja

Polazeći od odluka i stavova Četvrte plenarne sednice CK SKJ, održane 1. jula 1966. godine u hotelu „Neptun“ na Brionima, poznatije kao Brionski plenum,¹ krenulo se u otklanjanje nepravilnosti u radu dotadašnje UDB-e i transformaciju u Službu državne bezbednosti (SDB).² U tom smislu najvažniji državni organi bili su u obavezi da preduzimaju određene mere u okviru svojih nadležnosti. Kao rezultat preduzetih meri bilo je i donošenje Osnovnog zakona o unutrašnjim poslovima, u decembru 1966. godine,³ kojim je faktički konstituisana Služba državne bezbednosti u okviru Saveznog sekretarijata za unutrašnje poslove. Nova služba počela je da funkcioniše početkom 1967. godine. Tim zakonom poslovi državne bezbednosti su decentralizovani i preneti na novoformirane republičke i pokrajinske službe državne bezbednosti u republičkim i pokrajinskim sekretarijatima unutrašnjih poslova. Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove imao je zadatak da usmerava, koordiniše i usklađuje rad službi u republičkim i pokrajinskim sekretarijatima. Samostalnost republičkih i pokrajinskih službi državne bezbednosti još više je došla do izražaja nakon ustavnih promena iz 1974. godine i donošenjem Zakona o osnovama sistema državne bezbednosti.⁴

Nakon Brionskog plenuma, pa sve do 1975. godine, na nivou SFRJ postojale su četiri službe bezbednosti (SDB SSUP-a, UB SSNO, SID SSIP-a i Druga uprava GŠ JNA), dok su republike i autonomne pokrajine imale

¹ Brionski plenum je naziv za Četvrtu plenarnu sednicu CK SKJ. Na toj sednici sa svih državnih i partijskih funkcija smenjen je Aleksandar Ranković, dugogodišnji ministar unutrašnjih poslova i organizator službe bezbednosti, zbog optužbi za navodno prisluškivanje najviših državnih i partijskih funkcionera, zloupotrebu i deformaciju u radu Uprave državne bezbednosti (UDB); više o tome vidi u: Popović, J. (1999). Četvrta sednica CK SKJ – Brionski plenum, Beograd, Arhiv Jugoslavije; Dimitrijević, B. (2001). Odjek Brionskog plenuma na službu unutrašnjih poslova 1966–1970, *Istorija 20. veka*, (1), str. 75–85; Kovač, S., Dimitrijević, B., Popović Grigorov, I., (2014). Slučaj Ranković – iz arhiva KOS-a, Beograd, Medija centar „Obrana“, str. 116–385; Mišković, I., Bader, A., (2019). General iz Premanture, prva knjiga, Medulin, opština Medulin, str. 267–291.

² Lazić, R. (2014). Kontrola službi bezbednosti u Srbiji, Beograd, Akademija za nacionalnu bezbednost, JP Službeni glasnik, str. 49; Lazić, R., Tomić, M. (2019). Civilna služba bezbednosti u Srbiji/Civil Security Service in Serbia, Beograd, JP Službeni glasnik, str. 111–113.

³ Osnovni zakon o unutrašnjim poslovima objavljen je 17. decembra 1966. godine; videti: *Službeni list SFRJ*, broj 49/66.

⁴ Vidi: Zakon o osnovama sistema državne bezbednosti, *Službeni list SFRJ*, br. 1/74.

republičke, odnosno pokrajinske službe bezbednosti, koje su bile autonomne u odnosu na saveznu službu.⁵

U istraživanom periodu zakonitošću u radu službi bezbednosti pozabavila su se sledeća tela i organi: 1) Komisija SIV-a za reorganizaciju Službe državne bezbednosti, 2) Komisija za kontrolu službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave, 3) Savet za poslove državne bezbednosti Predsedništva SFRJ i 4) Komisija Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti.

2. Komisija Saveznog izvršnog veća za reorganizaciju Službe državne bezbednosti

Saglasno odlukama Brionskog plenuma Savezno izvršno veće je 12. jula 1966. godine formiralo komisiju sa zadatkom da pripremi reorganizaciju dotadašnje Uprave državne bezbednosti. Na čelu te komisije bio je Petar Stambolić, predsednik SIV-a. Pored njega, u sastavu su bili sledeći članovi: Boris Krajger, potpredsednik SIV-a, Jakov Blažević, potpredsednik SIV-a, Filip Bajković, član SIV-a, Aleksandar Grličkov, član SIV, Avdo Humo, član SIV-a, Marin Cetinić, član SIV-a; Miloš Minić, član CK SKJ; Vojin Nikolić, predsednik Odbora za društvenu bezbednost i narodnu odbranu Savezne skupštine; Milan Mišković, savezni sekretar za unutrašnje poslove; Milorad Zorić, savezni sekretar za pravosuđe, dr Franc Hočevan, savezni javni tužilac, Milenko Kangrga, sekretar SIV-a za zakonodavstvo i organizaciju, dr Dražen Sesardić, sekretar Savezne skupštine, Boro Čaušev, član IV SR Makedonije, Drago Desput, potpredsednik IV SR Hrvatske, Branko Lazović, član IV SR Crne Gore; Mirko Žlender, član IV SR Slovenije, Momir Kapor, član IV SR BiH i Milorad Dostanić, javni tužilac SR Srbije.

Tri dana kasnije, Komisija je razmatrala *Teze za reorganizaciju službe državne bezbednosti*.⁶ Uvodno izlaganje imao je Milan Mišković, u svojstvu saveznog sekretara za unutrašnje poslove. U diskusiji su učestvovali skoro svi članovi komisije. Iznete su sledeće konstatacije: teze koje je izneo savezni sekretar za unutrašnje poslove predstavljaju solidnu osnovu za

⁵ Više o tome vidi: Đorđević, O. (1989). Leksikon bezbednosti, Beograd, Privredapublik; Savić, A., Bajagić, M., (2005). Bezbednost sveta – od tajnosti do javnosti, Beograd, Viša škola unutrašnjih poslova; Kovač, S., Popović Grigorov, I. (2013). Vojna služba bezbednosti u Srbiji, Beograd, Medija centar „Odrana“.

⁶ AJ, KPR II-5-d, fasc. br. 187, Teze za reorganizaciju službe državne bezbednosti, SSUP, 11. septembar 1966. godine; AJ, fond br. 837, fasc. br. II-5-d/45, Zapisnik sa sednice Komisije SIV za reorganizaciju Službe državne bezbednosti, od 15. jula 1966. godine, str. 1-9.

dalju razradu predloga za reorganizaciju i stvaranje nove Službe državne bezbednosti, s tim da se njena organizacija, delokrug i metodi rada prilagode aktuelnim prilikama. U osnovi, prihvaćena je izneta koncepcija koja se ticala delokruga službe – tj. dela političkog kriminaliteta, uz poseban naglasak da Služba državne bezbednosti „treba da se angažuje na otkrivanju i sprečavanju izvršenja takvih dela koja se odnose na organizovani i ilegalni neprijateljski rad“.

Naglašeno je da Službi državne bezbednosti ne treba poveravati vođenje isleđivanja, što je bila ranija praksa, a da taj posao treba da obavljaju sudovi – istražne sudije, da u pogledu razgraničenja nadležnosti između federacije i republika treba još jednom razmotriti da li je delatnost „unutrašnjeg neprijatelja“ u nadležnosti službi u republikama, a ako su u pitanju „inostrani elementi“ u nadležnosti federacije.

Postignuta je saglasnost da se na osnovu predloženih teza i diskusije pripremi novi materijal za Komisiju, da se paralelno radi i na izradi nacrtu za promenu postojećih propisa, da se članovima Komisije dostavi kao informativni materijal elaborat o problemima pravosuđa, da republička izvršna veća razmotre potrebu i celishodnost formiranja radne grupe ili komisije za reorganizaciju službe državne bezbednosti u republičkim sekretarijatima unutrašnjih poslova.

U Informaciji o pripremama za reorganizaciju službe državne bezbednosti i smanjenju broja radnika u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove od 12. avgusta 1966. godine ističe se:⁷ „Neposredno posle Četvrtog plenuma CK SKJ su preduzete mere za realizaciju donetih odluka i otpočele pripreme za reorganizaciju službe državne bezbednosti. Savezni sekretarijat je pripremio Nacrt Teza za reorganizaciju službe državne bezbednosti, koji je usvojila Komisija SIV-a.“

Uporedo sa tim, u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove intenzivno se radilo na pripremi za izmenu postojećih sistemskih zakonskih propisa iz oblasti unutrašnjih poslova. Preduzete su konkretne mere u pravcu prilagođavanja rada službe državne bezbednosti nastalim promenama u društvu, odnosno da se rad službe državne bezbednosti orijentiše u pravcu obrade delatnosti „spoljnog i unutrašnjeg neprijatelja“. To se naročito ogledalo u sledećem: saradničku mrežu usmeriti protiv neprijatelja, a obustaviti, gde god je bilo takve prakse, rad prema privrednim i drugim organizacijama u vezi sa praćenjem antisocijalističkih pojava i drugih delatnosti kojima služba ne

⁷ AJ, fond br. 837, fasc. br. II-5-d/45, Informacija o pripremama za reorganizaciju Službe državne bezbednosti i smanjenju broja radnika u Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove, str. 1-4.

treba da se bavi, operativno-tehnička sredstva ne koristiti u nedozvoljene svrhe, ali ih ne povlačiti iz upotrebe tamo gde su primenjena protiv neprijatelja, kontrolu pošte i telefona ne primenjivati široko, izvršiti reviziju kartoteka i evidencija, pošto kroz iste prolaze i lica za koje nema opravdanja da se vode u evidenciji Službe državne bezbednosti.⁸

U Saveznom sekretarijatu za unutrašnje poslove, ne čekajući konačna rešenja i zakonske propise o reorganizaciji službe, doneta je odluka o smanjenju broja radnih mesta. Tako je odlučeno da se, do definitivnog utvrđivanja organizacije SSUP-a, ukine oko 700 radnih mesta, od kojih je 295 bilo u Službi državne bezbednosti. Time se Služba državne bezbednosti u Saveznom sekretarijatu umanjila za 62 procenta⁹ i svela se na 382 radna mesta.

Pored saveznog i republički sekretarijati unutrašnjih poslova imali su obavezu da drastično smanje kadrovski potencijal u službama bezbednosti. Tako je u Bosni i Hercegovini taj broj smanjen za 42%, u Hrvatskoj za 49%, u Makedoniji za 66%, u Sloveniji sa 48%, u Crnoj Gori i Srbiji za 62%. Ukupno, opšti prosek smanjenja kadrova, na svim nivoima, iznosio je 54%.¹⁰

⁸ U arhivi SDB-a SSUP-a su se, za nešto više od 20 godina rada, sakupili ogromni fondovi materijala raznih vrsta i značaja. Oni se mogu grupisati na: a) dokumentaciju stvorenu radom OZN-e, odnosno UDB-e i srodnih službi u kojoj je tretirana stvarna neprijateljska delatnost stranih obaveštajnih službi, emigracije i neprijatelja u zemlji (banditizam, IB, ilegalne organizacije, ostaci građanskih stranaka). Uz to, postojao je znatan fond obaveštajnih podataka iz perioda 1945–1955. godine; b) dokumentacija nastala u vezi sa delatnošću UDB-e, koja je osuđena na IV plenumu (praćenje javnog i društvenog života, političkog raspoloženja javnosti i pojedinaca, negativnih pojava u privredi), kao i u vezi sa delatnošću koja je posle IV plenuma prenet na druge organe (praćenje legalne strane propagande, proveravanje radnika niza institucija, kao i na zahtev političkih foruma); c) dokumentacija stvorena od obaveštajno-policijskih, vojnih, upravnih i političkih organa i organizacija bivše Jugoslavije, okupatora i kvilinga – više desetina fondova (Državni sud za zaštitu države, centralni Pres-biro, beogradski i zagrebački Gestapo, nemačka žandarmerija, italijanske kvesture u Dalmaciji, Nedićeva vlada, Specijalna policija, folksdojčeri, organizacija DM i slično). Ukupan obim ove građe iznosio je 2.600 dužnih metara, odnosno ukupno oko 15 miliona stranica, 28 hiljada fotografija, oko 275 hiljada metara filmske trake, 500 gramofonskih ploča itd. U SDB-u SSUP-a nalazilo se u to vreme 364.326 dosijea, odnosno predmeta za lica i saradnike (ne računajući dosijea u trofejnim fondovima, obrazovanih od okupatorskih i kvislinških institucija). Više od tri četvrtine ovih materijala bili su arhivirani predmeti za lica koja SDB nije kontrolisala, već je samo u jednom momentu izvršila proveru u vezi sa njim.

⁹ AJ, fond KPR II–5–d, fasc. br. 187, Stanje u službama bezbednosti, Generalni sekretarijat predsednika Republike, 11. maj 1967. godine, str. 1.

¹⁰ Ibid., str. 2.

3. Komisija za kontrolu službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave

Polazeći od ustavnih načela koja su se odnosila na javnost rada državnih organa, Savezna skupština je, na sednicama Saveznog veća i Veća naroda, održanim 24. i 25. septembra 1968. godine, donela Zakon o osnivanju Komisije za kontrolu službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave.¹¹

U zakonu, sadržanom u sedam članova, definisani su njeni zadaci, nadležnosti, sastav i način rada. Propisano je da Komisija ostvaruje uvid u organizaciju i rad službi državne bezbednosti, naročito sa gledišta poštovanja Ustava i zakonom utvrđenih funkcija društveno-političkih zajednica, prava njihovih organa, prava i sloboda čoveka i građanina, prava radnih i drugih organizacija. Bila je u obavezi da kontroliše metode i sredstva koje službe primenjuju u vršenju poslova iz svoje nadležnosti, da razmatra uočene probleme u njihovom radu i o tome izveštava Savezno izvršno veće. Pored toga, na zahtev određenih tela Savezne skupštine podnosila je izveštaje i predloge iz svoje nadležnosti.¹²

Prema zakonu Komisija je mogla da ima najmanje sedam članova. Broj se utvrđivao Odlukom o imenovanju. Predsednika, kao i ostale članove komisije imenuje SIV iz svojih struktura, saveznih poslanika i drugih društveno-političkih radnika. Za svoj rad odgovarala je Saveznoj skupštini i Saveznom izvršnom veću. Imala je obavezu da saraduje sa odgovarajućim telima u socijalističkim republikama koja su nadležna za kontrolu nad radom republičkih službi državne bezbednosti, sa kojima, prema potrebi, može održavati i zajedničke sednice. Podaci i činjenice o kojima se diskutovalo na sednicama bili su označeni najvišim stepenom poverljivosti – državna tajna. Komisiju je imenovalo Savezno izvršno veće 21. oktobra 1968. godine.¹³

¹¹ Vidi: *Službeni list SFRJ*, br. 40/68. Pre donošenja tog zakona o njemu se izjasnio i nadležni odbor Skupštine SFRJ (AJ, fond br. 160, fasc. br. 1311, Zapisnik sa 46. sednice Odbora Saveznog veća za društvenu bezbednost i narodnu odbranu, održane 17. septembra 1968. godine).

¹² Vidi: Zakon o osnivanju Komisije za kontrolu službi državne bezbednosti, *Službeni list SFRJ*, br. 40/68, član 2.

¹³ Za predsednika je imenovan Marko Bulc, član SIV-a, a za članove: Risto Antunović, predsednik Komisije Savezne skupštine za izbor i imenovanja; Boris Bakrač, potpredsednik Izvršnog veća SR Hrvatske, Todo Kurtović, potpredsednik Izvršnog veća SR BiH, Kolj Široka, član Predsedništva SKJ; Borko Temelkovski, član Saveta federacije i Milan Vukasović, predsednik Komisije za političko-organizacionu izgradnju sindikata u Veću Saveza sindikata Jugoslavije. Na sednici SIV-a od 5. novembra 1969. godine umesto Tode Kurtovića, za člana Komisije imenovan je Ferd Plalac, član Izvršnog veća SR BiH.

Komisija je od osnivanja, pa do kraja aprila 1971. godine održala devet sednica, na kojima je razmotrila više od 20 pitanja, koja su se odnosila na rad četiri savezne službe državne bezbednosti (SDB SSUP-a, UB DSNO i SID DSIP-a).¹⁴ Iz Izveštaja o radu, koji je sačinjen 20. aprila 1971. godine i upućen predsedniku Republike, predsedniku Savezne skupštine, predsedniku SIV-a, predsedavajućem i Izvršnom birou SKJ, vidljivi su rezultati njenog delovanja.¹⁵

U izveštajnom periodu, fokusirala se „prvenstveno u pravcu sagledavanja političke inkorporacije službi državne bezbednosti u samoupravne društvene tokove i dobijanje uvida kako službe ostvaruju ulogu određenu zakonom, Pravilima i drugim propisima o radu SDB-a“. Sledstveno tome, u razmatranju određenih problema polazila je „sa stanovišta društveno-političke orijentacije i rada službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave, u skladu sa propisanim delokrugom i sa gledišta poštovanja Ustavom i zakonom utvrđenih funkcija društveno-političkih zajednica i prava njihovih organa, prava i sloboda čoveka i građanina, prava radnih i drugih organizacija, kao i u pogledu metoda i sredstava koje službe državne bezbednosti koriste u vršenju poslova iz svoje nadležnosti.“

Ovakav metod primenjivala je u tretiranju problematike o radu neprijateljskih elemenata u SFRJ i to ne samo sa stanovišta društvene kontrole službi državne bezbednosti i zaštite prava građana i svih drugih subjekata u zemlji, već i kao pomoć službama u njihovoj orijentaciji u raznim tekućim društveno-političkim zbivanjima.

Sprovodila je princip da sa predsednicima republičkih komisija za kontrolu nad radom službi državne bezbednosti u republičkim sekretarijatima za unutrašnje poslove zajednički razmotre ona pitanja u kojima najviše dolazi do izražaja jedinstveno delovanje saveznih i republičkih službi.

Na osnovu utvrđenog programa aktivnosti, tražila je i dobijala materijale za pretres pojedinih pitanja, kao i materijale o tekućim problemima iz rada SDB-a – po svom zahtevu ili po inicijativi SDB-a. Takođe, ostvarivala je uvid

¹⁴ AJ, fond br. 837, fasc. br. II-5-d/75, Izveštaj o dosadašnjem radu Komisije za kontrolu nad radom službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave, str. 4.

¹⁵ U kraćem pregledu – sižeu data je sadržina tog materijala, koji je štampan na 53 strane. Njega čine: Izveštaj o dosadašnjem radu (Prilog 1); Pregled pitanja koje je Komisija razmatrala (tri strane); Rezime izveštaja o radu službi državne bezbednosti (Prilog 2); Rezime izveštaja o neprijateljskoj delatnosti protiv SFRJ stranih obavestajnih službi i ekstremnog dela emigracije (Prilog 3); Zaključci Komisije o delatnostima unutrašnjeg neprijatelja (Prilog 4); Rezime izveštaja o sređivanju dokumentacije u SDB-u SSUP-a od 1. jula 1966. do kraja 1970. godine (sačinjen februara 1971. godine – Prilog 5); Zapisnik o kontroli i ostvarenom uvidu u dokumentaciju u arhivskim i izdvojenim fondovima SDB-a SSUP-a (Prilog 6) i Rezime izveštaja o neposredno ostvarenoj kontroli primene operativno-tehničkih sredstava (Prilog 6).

i u materijale koje je SDB SSUP-a dostavljala Saveznoj skupštini, SIV-u ili telima društveno-političkih organizacija u federaciji.

Razmatranjem materijala, pretresom pojedinih pitanja, kao i neposrednim vršenjem uvida, Komisija je ostvarivala svoja zakonska ovlašćenja o kontroli nad radom službi državne bezbednosti. Donosila je odgovarajuće zaključke, zahtevala da službe državne bezbednosti u saveznim organima uprave izvrše pojedine radnje i sugerisala da sprovedu određene mere. O najvažnijim pitanjima informisala je predsednika Republike, predsednika Savezne skupštine, predsednika i članove SIV-a i predlagala rešenja za pojedine probleme.

Najvažnija pitanja kojima se bavila u svom mandatu bila su: 1) orijentacija u radu svih službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave; 2) obaveštajno delovanje protiv Jugoslavije, sa kompleksom aktivnosti neprijateljske emigracije i orijentacija SDB-a na otkrivanju, praćenju i suzbijanju takve delatnosti; 3) delovanje neprijateljskih elemenata u zemlji; 4) otklanjanje eventualnih mogućnosti za pojavu devijacija u SDB-u, rešavanje pitanja sistemskog postavljanja SDB-a, informisanja, međusobnih odnosa i saradnje, plasiranja informacija i dezinformacija, mesto i uloga službi u sistemu društvene samozaštite i pripreme za delovanje u ratnim uslovima i 5) revizija dosijea i druge dokumentacije i arhivske građe u posedu SDB-a, u skladu sa odlukama Brionskog plenuma. U toku revizije su, u skladu sa političkim odlukama i zakonom izmenjenim delokrugom SDB-a, iz dokumentacije službe uklonjeni svi materijali, podaci i evidencije o svim onim građanima koji ne deluju neprijateljski protiv ustavnog poretka.¹⁶

Komisija je imala izuzetno široka ovlašćenja u ostvarivanju neposredne kontrole nad tadašnjim službama bezbednosti, uključujući i uvid u svu dokumentaciju (bez ograničenja), arhivske fondove i zbirke. Takva ovlašćenja nema ni sadašnji Odbor za kontrolu službi bezbednosti u Narodnoj skupštini Srbije.¹⁷

¹⁶ U tom smislu, Komisija je razmatrala i prihvatila poseban izveštaj SDB-a SSUP-a o reviziji i sređivanju dokumentacije u periodu od 1. jula 1966. do kraja 1970. godine; vidi: AJ, fond br. 837, fasc. br. II-5-d/75, Rezime izveštaja SDB-a SSUP-a o reviziji i sređivanju dokumentacije u periodu od 1. jula 1966. do kraja 1970. godine, Prilog 5, str. 1-6.

¹⁷ U članu 19 Zakona o osnovama Uređenja službi bezbednosti Republike Srbije koji je stupio na snagu 19. decembra 2007. godine (*Službeni glasnik RS*, br. 116/07 i 72/12) stoji da članovi Odbora za kontrolu službi bezbednosti prilikom neposrednog nadzora „ne mogu od službi bezbednosti tražiti podatke o: 1) identitetu sadašnjih i bivših saradnika službe; 2) pripadnicima službe sa prikrivenim identitetom; 3) trećim licima kojima bi otkrivanje tih podataka moglo da šteti; 4) metodima pribavljanja obaveštajnih i bezbednosnih podataka; 5) akcijama koje su u toku; 6) načinu primene posebnih postupaka i mera; 7) podacima i informacijama koje su pribavljene razmenom sa stranim službama i međunarodnim organizacijama; 8) tajnim podacima i informacijama drugih državnih organa u posedu službe“.

O ostvarenoj kontroli svedoči i zapisnik, sačinjen 16. aprila 1971. godine.¹⁸

Jedan od osnovnih zadataka bio je i praćenje na koji način i kako je izvršena revizija dokumentacije nekadašnje Uprave državne bezbednosti, nakon Brionskog plenuma. Tako je na šestoj sednici komisije, 4. novembra 1969. godine, formirana tročlana radna grupa, koja je imala zadatak da proveri da li je završena revizija dokumentacije u SDB-u SSUP-a. Činili su je: Marko Bulc, Risto Antunović i Borko Temelkovski.

Radna grupa je, povodom tog posla, dva puta boravila u SDB-u SSUP-a. Prilikom kontrolnih poseta ostvarila je uvid u jedan deo dokumentacije, kako bi se uverila da li su ispoštovani ranije postavljeni kriterijumi. Tom prilikom izvršila je uvid i u određena dosijea, po metodu slučajnog uzorka, popisnike i dokumentaciju, kako bi se uverili da je revizija urađena na zakonit način. Tom prilikom je konstatovala da je dokumentacija zadržana u SDB-u u skladu sa važećim propisima. Na osnovu ostvarene kontrole imala je određene primedbe vezane za dokumentaciju koja je predata republičkim službama državne bezbednosti, zato što nisu imali informaciju na koji način je postupljeno sa njom, da li je ona uništavana ili je predata nekim drugim institucijama na čuvanje i kojim, šta je od toga ostalo u arhivu republičkih službi, a naročito šta je sa istorijskim fondovima i zbirkama koji su za javnost bili zatvoreni za korišćenje.¹⁹

Pored toga, navedena radna grupa je 22. aprila 1970. godine u SDB-u SSUP-a izvršila kontrolu primene operativno-tehničkih sredstava i mera. Tom prilikom konstatovano je: 1) da su poslovi koje obavlja SDB opredeljeni Odlukom SIV-a, od 27. aprila 1967. godine; 2) da su prema pomenutoj Odluci saveznom sekretaru za unutrašnje poslove data i određena vanredna ovlašćenja, da u slučaju hitnosti, kada su u pitanju poslovi od posebnog značaja za bezbednost zemlje, može narediti SDB-u izvršenje tih poslova, odnosno može naložiti primenu operativno-tehničkih mera, uz naknadno pribavljenu odluku SIV-a;²⁰ 3) uvidom u dokumentaciju od 1966. do dana kontrolisanja ustanovljeno je da su tehnička sredstva primenjena u skladu sa važećim propisima i uz saglasnost ovlašćenih starešina;

¹⁸ Ibid.; Zapisnik o izvršenom neposrednom uvidu Komisije za kontrolu nad radom službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave u dokumentaciju i arhivskim i izdvojenim fondovima SDB-a SSUP-a, od 16. aprila 1971. godine, str. pov. br. 56, sačinjen 20. aprila 1971. godine, Prilog 6, str. 1-6.

¹⁹ Ibid., str. 5.

²⁰ Takvo ovlašćenje korišćeno je u kontrolisanom periodu samo jednom, više o tome vidi: Rezime izveštaja Komisije za kontrolu nad radom službi državne bezbednosti u saveznim organima uprave o kontroli operativno-tehničkih sredstava, Prilog 7, str. 1-5, AJ, fond br. 837, fasc. br. II-5-d/75.

4) da su članovi Komisije za kontrolu upoznati sa procedurom primene operativno-tehničkih sredstava, kako bi shvatili da li postoji mogućnost za zloupotrebu.

Navedena Komisija nije imala nikakvih nadležnosti u kontroli zakonitosti u radu republičkih službi bezbednosti. I pored toga, u periodu od 1968. do kraja 1971. godine, održala je nekoliko sastanaka sa predsednicima komisija izvršnih veća socijalističkih republika za kontrolu nad radom službi državne bezbednosti u republičkim organima za unutrašnje poslove. Jedan od takvih sastanaka održan je 11. juna 1970. godine u Beogradu. Na njemu su predsednici republičkih komisija²¹ govorili o kontrolama u republičkim službama bezbednosti. Tom prilikom prisutnima je prezentovan, u celini, Izveštaj o kontroli rada jedne organizacione jedinice SDB-a SSUP-a.²²

Na osnovu Poslovnika o radu SIV-a Komisija za kontrolu službi državne bezbednosti u saveznim organima funkcionisala je kao stalno radno telo ovog državnog organa, sa zadacima utvrđenim na osnovu zakona o osnivanju. Prestala je da postoji obrazovanjem Saveta za poslove državne bezbednosti Predsedništva SFRJ, sredinom septembra 1971. godine.

4. Savet za poslove državne bezbednosti Predsedništva SFRJ

Pre donošenja Zakona o saveznim savetima, koji je Skupština SFRJ usvojila 26. decembra 1974. godine,²³ na osnovu Odluke Predsedništva SFRJ iz 1971. godine konstituisani su Savet za poslove državne bezbednosti Predsedništva SFRJ, a potom i Komisija Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti. Na čelu oba radna tela bio je Josip Broz Tito. Ona su funkcionisala i nakon ustavnih promena 1974. godine, pa sve do formiranja, početkom 1975. godine, Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka.

Savet za poslove državne bezbednosti konstituisan je na osnovu Odluke Predsedništva SFRJ od 16. septembra 1971. godine.²⁴ Na istoj sednici, pored predsednika Saveta, Josipa Broza Tita, imenovano je osam funkcionera iz svih republika i autonomnih pokrajina za članove tog tela: Augustin Papić, SR

²¹ Izuzev predstavnika iz Makedonije, koji nije prisustvovao sastanku.

²² AJ, fond br. 837, fasc. br. II-5-d/75, Izveštaj o kontroli rada jedne organizacione jedinice SDB-a SSUP-a, str. 1-9.

²³ Vidi: Zakon o saveznim savetima, *Službeni list SFRJ*, broj 66/74.

²⁴ AJ, fond br. 803, fasc. br. 1867, Izveštaj o konstituisanju Saveta za poslove državne bezbednosti, str. 1-2.

BiH; Miko Tripalo,²⁵ SR Hrvatska, koga je kasnije na toj funkciji zamenio Jakov Blažević; Dobrosav Čulafić, SR Crna Gora; Marko Bulc, SR Slovenija; Dragi Stamenković, SR Srbija; Krste Crvenkovski, SR Makedonija; Mačas Keleman, SAP Vojvodina i Veli Deva, SAP Kosovo.

Na sednici Predsedništva SFRJ, održanoj 24. decembra 1971. godine, za sekretara Saveta za poslove državne bezbednosti imenovan je general-pot-pukovnik JNA, Ivan Mišković, koji je istovremeno bio i specijalni savetnik predsednika Republike i vrhovnog komandanta oružanih snaga za pitanja bezbednosti.

Prva sednica tog tela održana je 21. marta 1971. godine na Brionima. Predsedavao je Josip Broz Tito. Pored članova Saveta prisustvovali su, po pozivu, i drugi visoki savezni funkcioneri: Mijalko Todorović, predsednik Savezne skupštine; Džemal Bijedić, predsednik SIV; Stane Dolanc, sekretar Izvršnog biroa Predsedništva SKJ; general Armije Nikola Ljubičić, savezni sekretar za narodnu odbranu; Mirko Tepavac, savezni sekretar za spoljne poslove; Luka Banović, savezni sekretar za unutrašnje poslove i Ivan Dolničar, sekretar Saveta za poslove narodne odbrane Predsedništva SFRJ.

Tom prilikom, razmatrana su sledeća pitanja: 1) Izveštaj o konstituisanju Saveta; 2) Ostvarivanje ustavnih funkcija federacije u oblasti državne bezbednosti; 3) Procena aktivnosti unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja; 4) Predlog programa rada Saveta za 1972. godinu; 5) Predlog izveštaja Predsedništvu SFRJ.

Na istoj sednici podržan je predlog da Predsedništvo SFRJ donese Odluku o osnivanju još jednog tela – Komisije Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti²⁶ i Odluku o osnivanju stručne Službe Predsedništva SFRJ za pitanja državne bezbednosti.

U istom sazivu Savet je, pored navedene, održao još tri posebne i jednu zajedničku sednicu sa Savetom za narodnu odbranu. Na njima je raspravljano o diverzantsko-terorističkim i neprijateljskim aktivnostima protiv SFRJ (13. jul 1972. godine), o odbrambenim i bezbednosnim aspektima zapošljavanja državljana u inostranstvu (zajednička sednica 19. decembra 1972. godine), o nacrtu Zakona o osnovama sistema državne bezbednosti, o sprovođenju ustavnih amandmana u oblasti državne bezbednosti, predlogu pitanja iz oblasti državne bezbednosti za Plan rada Predsedništva SFRJ za prvo polugođe u 1973.

²⁵ Zajedno sa Savkom Dabčević-Kučar je bio jedan od vođa Hrvatskog proleća. Na sastanku u Karadordevu, održanom 1. i 2. decembra 1971. godine, smenjen je sa svih političkih funkcija, a nakon toga i penzionisan.

²⁶ Na sednici Predsedništva SFRJ od 19. aprila 1972. godine doneta je Odluka o o osnivanju Komisije Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti.

godini i predlogu zaključaka o zapošljavanju državljana SFRJ u inostranstvu (31. januar 1973. godine); o Izveštaju o sprovođenju direktiva Predsednika Republike i VKOS SFRJ i zaključaka 13. sednice Predsedništva SFRJ o pitanjima državne bezbednosti, o nadležnostima i organizovanju Predsedništva SFRJ u oblasti državne bezbednosti prema ustavnim amandmanima i nacrtu Ustava SFRJ i predlogu Plana rada do izbora novog Predsedništva SFRJ (25. decembar 1973. godine). Na prve dve sednice predsedavao je Josip Broz Tito. Zajedničkom sednicom sa Savetom za narodnu odbranu i trećom posebnom, Rato Dugonjić, potpredsednik Predsedništva SFRJ, dok je četvrtom, poslednjoj u tom mandatu, predsedavao Mitja Ribičić, potpredsednik SFRJ.

Na osnovu Odluke Predsedništva SFRJ od 18. juna 1974. godine obrazovan je novi sastav Saveta za poslove državne bezbednosti. U Odluci se navodi da se osniva radi ostvarivanja Ustavom SFRJ utvrđenih prava i dužnosti predsednika Republike i Predsedništva SFRJ u oblasti zaštite Ustavom SFRJ utvrđenog poretka (državne bezbednosti). Savet za državnu bezbednost razmatra pitanja i daje mišljenja i predloge o svim pitanjima iz nadležnosti, pre svega, predsedniku Republike i Predsedništvu SFRJ, ali može davati i Skupštini SFRJ, Saveznom izvršnom veću, rukovodstvima društveno-političkih organizacija na nivou federacije, ali i predsedništvima svih republika i autonomnih pokrajina, pod uslovom da ta pitanja spadaju u nadležnost tih organa.²⁷ Takođe, u obavezi je da razmatra pitanja od značaja za političko-bezbednosno usmeravanje i usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti, a u skladu sa smernicama Predsedništva SFRJ kome u vršenju tih poslova direktno odgovara.

Zanimljivo je da u pomenutoj Odluci ne stoji eksplicitno, kao u prethodnoj sastav i broj članova Saveta, već da „Savet za državnu bezbednost sačinjavaju predsednik i određeni broj članova koje bira Predsedništvo SFRJ od svojih članova, a da su članovi po položaju: predsednik SIV-a, savezni sekretari za unutrašnje i spoljne poslove i odbranu“. Pored njih, kao članovi mogu biti i predstavnici rukovodećih organa društveno-političkih organizacija, koje odredi Predsedništvo SFRJ, a u skladu sa poslovníkom Saveta.²⁸ Stručne i administrativne poslove obavljala je Služba Predsedništva SFRJ za poslove državne bezbednosti. U skladu sa tom odlukom Savet je bio u obavezi da donese Poslovník o radu, a do njegovog donošenja primenjivane su odredbe Poslovníka o radu Predsedništva SFRJ.

²⁷ AJ, fond br. 803, fasc. br. 1869, Odluka o obrazovanju i sastavu Saveta za državnu bezbednost, od 18. juna 1974. godine, stav 1. tačka 3.

²⁸ To mesto bilo je rezervisano za visokog funkcionera iz organa SKJ.

Predsednik Republike, na osnovu svoje funkcije, predsedavao je sednicama, a ako je odsutan sednice je vodio, neko od visokih funkcionera Saveta, koga za to lično ovlasti, najčešće potpredsednik Predsedništva SFRJ. Ako su na dnevnom redu pitanja od naročitog interesa za republike ili autonomne pokrajine, na sednice su mogli biti pozvani i predsednici republičkih ili pokrajinskih saveta.²⁹

U ovom mandatu, pa sve do donošenja Zakona o saveznim savetima (26. decembar 1974. godine) i Odluke o konstituisanju Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka (10. januara 1975. godine), a tokom iste godine i republičkih saveta, realizovane su četiri sednice. Prva je održana 19. septembra 1974. godine u Palati federacije. Predsedavao je Petar Stambolić, potpredsednik Predsedništva SFRJ. Na dnevnom redu bile su aktuelne informacije o bezbednosnoj situaciji i problemima u radu službi bezbednosti i dogovor oko organizacije, programa i načinu rada tog tela.

Predsedniku Republike upućena je sa tog sastanka informacija u kojoj se naglašava da „glavnu opasnost za socijalistički i samoupravni razvoj zemlje predstavlja unutrašnji neprijatelj“, a da službe državne bezbednosti „još nisu u odgovarajućoj meri usmerene na suzbijanje njegove delatnosti“. Pored toga „konstatovano je da je situacija u sektoru bezbednosti ozbiljna, s obzirom da je obaveštajni i subverzivni rad postao sastavni element političke strategije velikih sila“, te da je „naša zemlja stalno na udaru takve politike“. Iz tih razloga zatraženo je da bi službe bezbednosti „morale da se osposobe, kako bi parirale takvim aktivnostima“. Posebna pažnja bila je posvećena njihovom kadrovskom jačanju i materijalno-tehničkom osposobljavanju. Posebno je naglašeno da prilikom odabira kadrova „najznačajniji kriterij treba da bude klasna opredeljenost, idejno-politička usmerenost i odanost“.³⁰

Druga sednica tog tela održana je 6. decembra 1974. godine,³¹ na Brdu kod Kranja. Predsedavao je predsednik Republike. Prisustvovali su: Lazar Koliševski, Stane Dolanc, Džemal Bijedić; Miloš Minić, Franjo Herljević i Petar Stambolić. Uvodno izlaganje podneo je Franjo Herljević.

²⁹ Iz ove odredbe se mogu videti posledice donošenja novog Ustava SFRJ iz 1974. godine, odnosno prenošenje određenih nadležnosti i u oblasti bezbednosti sa saveznog na republičke i pokrajinske nivoe vlasti.

³⁰ AJ, fond br. 803, fasc. br. 1869, Informacija sa sednice Saveta za državnu bezbednost upućena predsedniku Republike.

³¹ U arhivskom materijalu, naslovljenim Pregled sednica Saveta za državnu bezbednost Predsedništva SFRJ (AJ, fond br. 803, fasc. br. 1869), pogrešno je napisano da je ta sednica održana 6 oktobra.

Ponovo je ocenjeno da se iz zemlje i inostranstva pojačava neprijateljska delatnost, te da je uočena sprega „unutrašnjeg i spoljnog neprijatelja“. U tom smislu predložene su odgovarajuće mere, koje treba da preduzimaju organi vlasti i službe bezbednosti, društveno-političke organizacije i drugi subjekti. Posebno je naglašena uloga, u takvim okolnostima, članova SKJ. Za službe bezbednosti rečeno je „da se moraju šire preventivno postaviti i stvoriti izvore informacija svuda gde se neprijateljska delatnost očekuje“. Insistiralo se na: „usklađenijem i ofanzivnijem nastupu službi državne bezbednosti prema spoljnom neprijatelju u cilju blagovremenog otkrivanja njegovih namera i planova“. Naročito se insistiralo na „organizovanijem nastupu prema organizacijama ekstremne emigracije svih nacionalnosti“.³²

Trećom i četvrtom sednicom (11. decembra 1974. i 9. januara 1975. godine), predsedavao je Lazar Koliševski. Tom prilikom razmatrana su jedinstvena načela o primeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne bezbednosti, informisanje najvišeg državnog i političkog rukovodstva o pitanjima iz oblasti državne bezbednosti, kao i jedinstvena načela u primeni sredstava i metoda u vršenju poslova državne bezbednosti.

5. Komisija Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti

Na osnovu Odluke Predsedništva SFRJ od 19. aprila 1972. godine osnovana je Komisija Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti.³³ Činili su je predsednik Republike i još pet članova: predsednik SIV-a, specijalni savetnik predsednika Republike i vrhovnog komandanta oružanih snaga za pitanja bezbednosti, savezni sekretar za narodnu odbranu, savezni sekretar za unutrašnje pslove i savezni sekretar za inostrane poslove. Sednicama je predsedavao predsednik Republike, a u odsustvu ga je zamenjivao predsednik SIV-a ili neki drugi član koga odredi predsednik. Rad Komisije zasnivao se na osnovu određenih odluka i smernica predsednika Republike i Predsedništva SFRJ, dok je SIV mogao predložiti da se razmatraju i pitanja iz nadležnosti vlade. Osnovni zadatak ove Komisije bio je da razmatra pitanja i donosi zaključke u oblasti usklađivanja rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti. Doneti zaključci dostavljali su se na uvid Predsedništvu SFRJ i SIV-u, dok je izveštaj o svom radu podnosila isključivo Predsedništvu SFRJ. Tokom svog mandata održala je 11 sednica.

³² AJ, fond br. 803, fasc. br. 1870, Zapisnik sa 2. Sednice Saveta za državnu bezbednost, str. 1-3.

³³ Odluku je potpisao potpredsednik Predsedništva SFRJ Branko Crvenkovski.

Na prvog i drugog sednici, održanim 30. juna i 21. jula 1972. godine, raspravljalo se o ubačenoj ustaškoj terorističkoj grupi na području Bugojna i planine Raduša u Bosni i Hercegovini i slabostima koje su, pre svega, na preventivnom planu ispoljile službe bezbednosti i o potencijalnim opasnostima koje se odnose na ubacivanje novih terorističkih grupa.³⁴

Od treće do sedme sednice Komisija se, najvećim delom, bavila organizacijom i sprovođenjem suđenja uhvaćenim članovima terorističke organizacije HRB-a i o načinu obaveštavanja javnosti o toku suđenja pred Vojnim sudom u Sarajevu, sprovođenju naloženih mera predsednika SFRJ i VKOS-a, kao i na pripremi sednica Saveta za poslove državne bezbednosti Predsedništva SFRJ.

Na osmoj sednici održanoj 28. maja 1973. godine u Beogradu raspravljalo se o bezbednosnom aspektu Četvrte konferencije nesvrstanih zemalja u Alžiru, o ostvarivanju saradnje sa službama bezbednosti drugih država, o bezbednosno-obaveštajnom aspektu kandidovanja predsednika Republike za Nobelovu nagradu za mir, o realizaciji programa rada Predsedništva SFRJ u oblasti državne bezbednosti i Saveta za poslove državne bezbednosti Predsedništva SFRJ i o Nacrtu Zakona o osnovama sistema državne bezbednosti.³⁵

Pored toga na devetoj i desetoj sednici razmatrana su važna pitanja koja su se odnosila na zadatke i probleme rada Službe za istraživanje i dokumentaciju SSIP-a; saradnja službi sa stranim službama bezbednosti, koja obuhvata principe saradnje, postupak odobravanja, usklađivanje i koordinacija

³⁴ U terorističkoj grupi, ubačenoj u zemlju, bilo je 19 lica. Oni su 20. juna 1972. godine ilegalno iz Austrije ušli na teritoriju SFRJ kod Dravograda. Iz zasede su kidnapovali slovenačkog šofera „Radenske“ i njegovim kamionom se prevezli do Bugojna. Nakon toga organizovali su kamp na planini Raduša. Glavni zadatak te grupe bio je dizanje ustanka, rušenje SFRJ i stvaranje NDH. Jugoslovenski organi bezbednosti upad su dočekali nesprenni. Toj grupi suprotstavili su se pripadnici milicije, teritorijalne odbrane i jedinice JNA. U prvom okršaju sa terorističkom grupom, koji se dogodio 26. juna 1972. godine poginuo je komandir čete vojne policije iz Sarajeva, kapetan prve klase Miloš Popović, a ranjena su još dvojica policajaca. Do 24. jula u sukobima sa ubačenom terorističkom grupom poginulo je 13 pripadnika milicije, teritorijalne odbrane i vojske. Likvidirano je i 15 terorista, a četvorica su uhvaćena. Na suđenju pred Vojnim sudom u Sarajevu 11. i 12. decembra 1972. godine trojica pripadnika ustaške terorističke grupe osuđenja su na smrt – streljanjem (Đuro Horvat, Vejsil Keškić i Mirko Vlasnović), dok je Ludvig Pavlović, kao najmlađi član grupe, osuđen na kaznu zatvora od 20 godina. Po izlasku iz zatvora 1991. godine poginuo je pod nerazjašnjenim okolnostima u blizini Tomislavgrada; više u tome videti u: AJ, fond br. 803, fasc. br. 1867, Kratak prikaz „Informacije o diverzantsko-terorističkoj aktivnosti protiv SFRJ, sa težištem na poslednjim događajima“, str. 1–8; AJ, fond br. 803, fasc. br. 1865, Zapisnik sa 1. sednice Komisije Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti, str. 1-31.

³⁵ AJ, fond br. 803, fasc. br. 1865, videti zapisnike od 3. do 8. sednice Komisije Predsedništva SFRJ za usklađivanje rada organa koji vrše poslove državne bezbednosti.

saradnje;³⁶ bezbednosne aspekte i posledice po SFRJ rata na Bliskom istoku; obezbeđenje predsednika Republike i šefova stranih država u poseti SFRJ i uloge pojedinih službi bezbednosti u tom domenu (jedanaesta sednica).³⁷

6. Zaključak

Na osnovu sprovedenog istraživanja i analize sadržaja najvažnijih dokumenata do kojih se u ovom postupku došlo, sasvim pouzdano se može konstatovati i zaključiti da je u periodu od sredine 1966. pa sve do početka 1975. godine, funkcionisalo više različitih mehanizama nadzora i kontrole nad tadašnjim saveznim službama bezbednosti. Tela i organi koji su u tom vremenskom periodu imali zadatak da se bave pitanjima državne bezbednosti, uglavnom su, direktno, snagom političkih autoriteta uticali na kreiranje aktivnosti tadašnjih službi bezbednosti u Jugoslaviji.

U tom periodu na nivou federacije postojale su četiri službe bezbednosti, dve vojne (UB SSNO i Druga uprava GŠ JNA) i dve civilne (SDB SSUP-a i SID SSIP-a). Istovremeno, u republikama i pokrajinama funkcionisalo je osam republičkih i pokrajinskih službi bezbednosti. Nakon Brionskog plenuma republičke, a nešto kasnije, od 1968. godine i pokrajinske službe državne bezbednosti, dobile su skoro potpunu samostalnost. To je naročito došlo do izražaja po donošenju novog Ustava SFRJ iz 1974. godine.

Posebnu nepoznanicu, u ovom periodu, predstavljale su vojne službe bezbednosti (Uprava bezbednosti SSNO i Druga – obaveštajna uprava GŠ JNA). Postojalo je mišljenje da one treba da budu izvan civilne kontrole i da je dovoljno to što su pod direktnom ingerencijom predsednika Republike i vrhovnog komandanta oružanih snaga. Takva praksa, uglavnom, bila je prisutna sve do konstituisanja Saveznog saveta za zaštitu ustavnog poretka, početkom 1975. godine, koji je na osnovu nadležnosti i sastava bio „produžena ruka“ Predsedništva SFRJ.

³⁶ AJ, fond br. 803, fasc. br. 1869. Zaključci o saradnji službi bezbednosti SFRJ sa inostranim službama bezbednosti, str. 2-3.

³⁷ AJ, fond. br. 803, fasc. br. 1866, Zapisnik sa 11. sednice Komisije, održane 14. januara 1974. godine, str. 1-11.

Lazić Radojica, PhD

assistant professor, The National Security Academy, Belgrade

THE CONTROL OF THE STATE SECURITY SERVICES FROM THE MIDDLE OF 1966 UNTILL THE BEGINNING OF 1975

A b s t r a c t

The Brioni plenum took place in mid 1966. It was carefully planned and prepared beforehand. The decisions made there will have a crucial importance and far-reaching consequences for the fate of Yugoslavia at the time. This event sped up the process of the decentralization of the power of the state. Furthermore, it brought a completely new organization based on this new concept, as well as a new role and jurisdiction of the newly formed State Security Service. Based on the Law on Federal councils, the Federal Council for the Protection of the Constitutional Order was established from July 1966 until the beginning of 1975. Based on original and so far unpublished sources, this paper attempts to show and explain how these governing bodies and organs functioned. The main task of these governing bodies and organs was to follow, control, guide and coordinate the activities of the extremely complex security intelligence system of SFRY.

Keywords: *the Brioni plenum, security services, legality in work, Presidency of SFRY, control*

Literatura

1. Arhiv Jugoslavije, fondovi: Predsedništvo SFRJ, Savezni savet za zaštitu ustavnog poretka, Kabinet predsednika Republike, Savezno izvršno veće, Narodna skupština SFRJ
2. Diplomatski arhiv Ministarstva spoljnih poslova Republike Srbije
3. Dimitrijević, B. (2001). Odjek Brionskog plenuma na službu unutrašnjih poslova 1966–1970, *Istorija 20. veka*, (1), str. 75–88

4. Duhaček, A., (1992). Ispovest obaveštajca – Uspon i pad jugoslovenske obaveštajne službe, Beograd, Grafopres
5. Đorđević, O., (1989). Leksikon bezbednosti, Beograd, Privredapublik
6. Kovač, S. i Popović Grigorov, I. (2013). Vojna služba bezbednosti u Srbiji, Beograd, Medija centar „Odbrana”
7. Kovač, S., Dimitrijević, B. i Popović Grigorov, I. (2014). Slučaj Ranković – iz arhiva KOS-a, Beograd, Medija centar „Odbrana“
8. Lazić, R., (2014). Kontrola službi bezbednosti u Srbiji, Beograd, Akademija za nacionalnu bezbednost, JP Službeni glasnik
9. Lazić, R. i Tomić, M. (2019). Civilna služba bezbednosti u Srbiji/Civil Security Service in Serbia, Beograd, JP Službeni glasnik
10. Mišković, I., Bader, A., (2019). General iz Premanture, prva knjiga, Medulin, opština Medulin
11. Popović, J. (1999). Četvrta sednica CK SKJ – Brionski plenum, Beograd, Arhiv Jugoslavije
12. Savić, A. i Bajagić, M. (2005). Bezbednost sveta – od tajnosti do javnosti, Beograd, Viša škola unutrašnjih poslova
13. Osnovni zakon o unutrašnjim poslovima, *Službeni list SFRJ*, br. 49/66
14. Zakon o osnivanju Komisije za kontrolu službi državne bezbednosti, *Službeni list SFRJ*, br. 40/68
15. Zakon o osnovama sistema državne bezbednosti, *Službeni list SFRJ*, br. 1/74
16. Zakon o saveznim savetima, *Službeni list SFRJ*, br. 66/74
17. Zakon o osnovama uređenja službi bezbednosti Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, br. 116/07 i 72/12.